УДК 37/01/09

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-2-298-304

Пушкарьова Тамара Олексіївна,
доктор педагогічних наук, професор
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
МОН України, м. Київ, Україна.
pushkaryovat@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7611-9516>

ОНЛАЙН ОСВІТА – ПЕРЕВАГИ ТА ЧЕЛЕНДЖІ

На початку ХХІ століття соціокультурний розвиток суспільства підтвердив необхідність існування суперечливих і складних тенденцій у системі освіти. Вони отримали назву «тренди» (від англ. trend – тенденція). Одним з головних трендів сучасності стало можливість отримати практично будь яку освіту або знання за допомогою онлайн навчання. У Європейському стандарті якості вищої освіти, Законі України «Про освіту» зазначається необхідним стрімке і активне впровадження онлайн навчання в освітній процес.

Різні аспекти цього тренду розглядаються у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених В. Кухаренко (Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г., Харків, 2002; Кухаренко В. М., Андрєєв О. О., Харків, 2013), Н. В. Морзе, О. М. Спіріна, М. А. Умрик, М. Ю. Кадемія, О. О. Рафальської, В. І. Бацуровської, І. В. Максак, С. Моебз, С. Вейбелзала, Б. Коллінс та інших. Незважаючи на велику кількість досліджень з питань організації онлайн навчання, вирішення багатьох проблем потребує більш глибокого аналізу. Крім того, стрімке поширення пандемії COVID-19 актуалізувало як глобальну потребу і переваги запровадження онлайн навчання, й висвітлювало проблеми, пов'язані з цим процесом.

Метою цієї статті є визначення основних понять онлайн навчання за допомогою аналізу теоретичних джерел та практичного досвіду використання інформаційних освітніх ресурсів.

Оскільки базовим поняттям нашого дослідження є «онлайн навчання», розкриємо думку науковців та освітян про цей термін та визначимо найбільш вдале трактування, що може бути використано в нашому дослідженні. Зазначимо, що термін «онлайн навчання» має синонімічні за своїм значенням терміни «електронне навчання», «гібридне навчання», «гнучке навчання». У нашому дослідженні будемо використовувати термін «онлайн навчання», що був чітко визначений дослідниками ЮНЕСКО – спосіб організації процесу самостійного опанування навчальних матеріалів із використанням освітнього середовища із використанням Інтернет-технологій, навчання із

використанням мережі Інтернет та мультимедіа. Термін «онлайн навчання» використовується більшістю дослідників (за даними статистики Google Trends з 2015–2020 рр. (рис. 1.).

Рис. 1. Популярність запитів у Google терміну «онлайн навчання» за 2015 – 2020 роки

На рисунку 1 цифри на вісі «у» позначають популярність терміну відносно найвищої точки на графіку для певного періоду часу. Зокрема, ми бачимо стрімке збільшення популярності запитів з дати початку пандемії COVID-19.

Необхідно також зазначити про великий інтерес до МООС – масових відкритих онлайн курсів (Morris, 2014), які стають все більш популярними. Coursera, Udacity, Khan Academy, Udemu. Duolingo є гарним прикладом **впливових освітніх платформ, що окреслили тенденцію до демократизації та віртуалізації освіти** ще декілька років тому. Серед українських онлайн платформ популярними є Prometheus, EdEra.

У вітчизняній науковій літературі в основному розглядаються такі аспекти онлайн навчання: аналіз категорій тих, хто навчається (за віком, напрямками навчання) і визначення переваг отримання освіти через мережу Інтернет; застосування автономних LMS, соціальних мереж, хмарних технологій в освітньому процесі, вивчення думки педагогів (Андрєєв О.О., 2013).

На думку педагогів – онлайн навчання це проведення в онлайні лекцій, семінарів, конференцій зі студентами всіх форм навчання як в моделі змішаного навчання (інтеграція традиційних форм з електронними технологіями), так і в моделі, де освітній процес відбувається тільки у віртуальному середовищі за допомогою ІКТ.

Онлайн навчання у системному (національному) масштабі реалізується на інституціональному, управлінсько-технологічному та педагогічному рівнях. Педагог, який забезпечує реалізацію Національної стратегії розвитку освіти та стратегію свого навчального закладу, має діяти відповідно до розроблених у закладі регламентів. Методику реалізації навчального процесу в режимі онлайн необхідно визначати заздалегідь. Регламентується кількість форумів, індивідуальних робіт, тестувань; графік опанування дисципліни, публікація електронного журналу, посилань, списку використаних джерел тощо.

На жаль, іноді складається думка про модель навчання онлайн, як про механічне перенесення традиційного навчального процесу у віртуальне середовище за допомогою ІКТ. Однак за такою моделлю компетентнісний підхід не може бути реалізованим. Компетентнісний підхід в цілому, і зокрема при вивченні гуманітарних та математичних дисциплін, спрямований на формування ряду компетенцій, які досягаються за допомогою нових технологій і методів навчання – активних та інтерактивних.

Активні методи навчання спрямовані на виконання творчих, пошукових, проблемних завдань за допомогою діалогу учня і вчителя.

Інтерактивні методи при вирішенні зазначених завдань ґрунтуються на спільній груповій роботі, обміні знаннями, взаємодії студентів і вчителя в онлайні. До інтерактивних методів зазвичай відносять дискусію, навчальне проектування, кейс-технології, ігри, тренінги. Також ці методи застосовуються в онлайн-навчанні.

В умовах запровадженого карантину в Україні та національного переходу на онлайн навчання, проаналізував досвід педагогів, ми можемо визначити платформи, що найчастіше використовують педагоги в Україні для організації онлайн навчання.

Moodle (акронім від Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – безкоштовна, відкрита система управління навчанням. Навчальна платформа призначена для об'єднання педагогів, адміністраторів і учнів (студентів) в одну надійну, безпечну та інтегровану систему для створення персоналізованого навчального середовища. Ця платформа надає безліч можливостей, серед яких: виконання завдань, завантаження файлів, обмін повідомленнями, оцінювання та календар подій.

Google Classroom – безкоштовний веб-сервіс створений Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом. Основна мета сервісу – прискорити процес обміну інформацією між педагогами та здобувачами освіти.

Microsoft Office 365 — це платний хмарний Інтернет-сервіс і програмне забезпечення компанії Microsoft, що розповсюджується за схемою «програмне забезпечення + послуги». Необхідно зазначити, що навчальні заклади мають можливість його повноцінного безкоштовного використання. Для онлайн навчання найбільш ефективним себе зарекомендував продукт «Microsoft Teams». Цей центр для командної роботи в Office 365 від Microsoft інтегрує користувачів, зміст і засоби, необхідні команді для ефективної роботи. Ресурс об'єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чат для нарад, файлообмінник та корпоративні програми.

Zoom – сервіс для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку. В ньому є можливість організовувати спільні заходи для різної кількості користувачів і спікерів (це залежить від тарифного плану).

За результатами аналізу досвіду використання онлайн навчання в освітньому процесі національного рівня, ми виділили такі загальні проблеми:

- несвоєчасне оновлення нормативної бази, яка регламентує онлайн навчання в системі освіти (Положення про дистанційне навчання, збирання та зберігання персональних даних здобувачів освіти та ін.);
- відсутність системного підходу у запровадженні змішаного та дистанційного навчання;
- недостатній практичний досвід педагогічних працівників у застосування онлайн навчання у повсякденній професійній діяльності;
- повільне просування швидкісного Інтернету у провінціальних територіях України.

Крім визначених вище проблем, однією з основних перешкод на шляху ефективного впровадження сучасних технологій онлайн навчання в освітній процес в переважній більшості є неготовність самих педагогічних працівників, їх недостатня інформатична та інформаційно-комунікаційна компетентності, відсутність необхідних навичок застосування комп'ютерних систем навчання. Нажаль, частина педагогічних працівників досі ставлять під сумнів ефективність онлайн навчання, посиляючись при цьому на фактори часу і технічні проблеми та надають безумовну перевагу традиційній класно-урочній системі навчання.

Отже можемо виділити такі виклики онлайн-навчання перед педагогічними працівниками. Перед педагогом, який застосовує в освітньому процесі активні та інтерактивні методи навчання та ІКТ, постають два завдання: створити контент і методики, спрямовані на виконання проблемних, пошукових завдань в рамках існуючих регламентів для учнів всього класу; застосовувати активні та інтерактивні методи навчання і демонструвати результати цієї роботи всім учням. Застосування творчих завдань в режимі онлайн призначене підвищити креативність учнів, посилити індивідуалізацію навчання і сформувати атмосферу співпраці учнів та вчителя. Варто застосовувати і індивідуальні творчі завдання із подальшою пірінговою системою оцінювання, що дозволить активно включити до процесу оцінювання й самих учнів.

Якщо онлайн-навчання розглядати не як перенесення традиційних форм до віртуального середовища, а як нову освітню парадигму, в стратегії електронного навчання, організації і в регламентах з організації та управління навчальним процесом закладу освіти повинні бути відображені сценарії застосування сучасних методик, активних та інтерактивних методів навчання, нових ІКТ (соціальні медіа, хмарні сервіси, масові відкриті онлайн-курси, мобільні технології) і способи

оцінки роботи вчителя, який і впроваджує актуальні педагогічні та інформаційні технології. У своїх висновках ми не ставимо під сумнів ефективність класно-урочної системи навчання. Наша мета – реформувати освіту, підготувати до сучасних викликів (і пандемія COVID-19 є прикладом індикатора цієї готовності), мати у своєму арсеналі готовий якісний освітній онлайн продукт.

Сучасна ситуація з онлайн навчанням в Україні дозволяє нам констатувати, що в розробці сучасних педагогічних технологій (педагогічного дизайну) бізнес-структури, які займаються підготовкою контенту і навчанням співробітників компаній в режимі он-лайн, випереджають заклади освіти. Отже, в умовах інформаційного суспільства, навчання онлайн, як і традиційне навчання, вимагає зміни компетентностей і компетенцій сучасного вчителя та організації освітнього процесу. Сучасному педагогу потрібно не просто оволодіти новими технологіями, але змінити методику викладання. Закладу освіти, який реалізує електронне навчання, необхідні вивчення і розробка питань педагогічного дизайну, педагогіки в електронному навчанні на інституціональному та організаційно-технологічному рівнях.

Список використаної літератури

1. Blended Learning Mix Map. University of Central Florida, the American Association of State Colleges and Universities with funding from the Next Generation Learning Challenges. *Blended Learning Toolkit*. [online]. Available from: <http://blended.online.ucf.edu>. **2. Bonk C. J.,** Graham C. R. The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs. San Francisco: JosseyBass/Pfeiffer, 2006. 624 p. **3. Linda De George Walker, Keeffe Mary** (2010). Self determined blended learning: a case study of blended learning design. Higher Education Research & Development, 29 (1), 1–13. [online]. Available from: <https://doi.org/10.1080/07294360903277380>. **4. Morris.** How digital technologies, blended learning and MOOCs will impact the future of higher education Proceedings of the International Conference e-Learning 2014 – Part of the Multi Conference on Computer Science and Information, Systems, MCCSIS. 2014. <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84929411342&partnerID=MN8TOARS>. **5. Андрєєв О. О.** Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання: монографія / О. О. Андрєєв, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко, О. Г. Колгатін, В. М. Кухаренко, Н. А. Люлькун, Л. Л. Ляхощька, Н. Г. Сиротенко, Н. Є. Твердохлебова; за ред. О. О. Андрєєва, В. М. Кухаренка. Харків: «Міськдрук», 2013. **6. Кухаренко В. М.,** Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: навчальний посібник. 2-е вид., доп. Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. 126 с.

References

- 1. Blended Learning Mix Map.** University of Central Florida, the American Association of State Colleges and Universities with funding from the Next Generation Learning Challenges. *Blended Learning Toolkit*. [online]. Available from: <http://blended.online.ucf.edu>. **2. Bonk, C. J., & Graham, C. R.** (2006). The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs. San Francisco: JosseyBass/Pfeiffer. **3. Linda De George Walker, & Keeffe Mary** (2010). Self-determined blended learning: a case study of blended learning design. *Higher Education Research & Development*, 29 (1), 1-13. [online]. Available from: <https://doi.org/10.1080/07294360903277380>. **4. Morris.** (2014). How digital technologies, blended learning and MOOCs will impact the future of higher education Proceedings of the International Conference e-Learning 2014 – Part of the Multi Conference on Computer Science and Information, Systems, MCCSIS. Retrieved from <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84929411342&partnerID=MN8TOARS>. **5. Andrieiev, O. O.** at all. (2013). Pedahohichni aspekty vidkrytoho dystantsiinoho navchannia [Pedagogical aspects of open distance learning]. Kharkiv: «Miskdruk» [in Ukrainian]. **6. Kukhareno, V. M.,** Rybalko, O. V., Syrotenko, N. H. (2002). Dystantsiine navchannia: umovy zastosuvannia. Dystantsiinyi kurs: navchalnyi posibnyk [Distance learning: conditions of use. Distance course: textbook]. 2-e vyd., dop. Kharkiv: NTU «KhPI», «Torsinh» [in Ukrainian].

Пушкарьова Т. О. Онлайн освіта – переваги та челенджі

У статті проаналізовано основні поняття онлайн освіти: передумови широкого розвитку онлайн навчання, необхідні складові ефективного запровадження, виклики, що супроводжують цей процес. Досліджено популярність платформ, що використовуються для проведення освітніх заходів в онлайні. У висновках запропоновано шляхи розв'язання визначених проблем, окреслені напрямки підвищення професійної компетентності педагогічних працівників в умовах швидкого розвитку онлайн освіти.

Ключові слова: онлайн освіта, онлайн навчання, онлайн платформа.

Пушкарева Т. А. Онлайн образование – преимущества и челенджи

В статье проанализированы основные понятия онлайн образования: предпосылки широкого развития онлайн обучения, необходимые составляющие внедрения, вызовы, сопровождающие этот процесс. Проведено исследование популярности платформ, которые используются для проведения образовательных мероприятий. В выводах предложены пути выявленных проблем, определены направления повышения профессиональной компетентности педагогов в условиях быстрого развития онлайн образования.

Ключевые слова: онлайн образование, онлайн обучение, онлайн платформа.

Pushkarova T. Online Education – Benefits and Challenges

The article analyzes the basic concepts of online education: the prerequisites for the widespread development of online learning, the necessary components of effective implementation, the challenges that accompany this process. The popularity of platforms used for online educational activities has been studied. The conclusions suggest ways to solve certain problems, outline areas for improving the professional competence of teachers in the rapid development of online education.

Key words: online education, online learning, online platform.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2021 р.

Прийнято до друку 30.04.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.